

Literarna pratika za 1914. leto. — Na svetlo dala ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg v Ljubljani. — Ilustracije je napravil Hinko Smrekar. Napise za mesece je zložil Oton Župančič. Uredil Milan Pugalj. — Poučno je za naš čas, ki zna precenjevati le še neposredno stvarno koristnost in životvornega duha niti več podcenjevati ne more, ker ga sploh ne ceni, da se je našel tujec, ki je po iniciativi »literarnih krogov« (sami se zmerjajo s tem filistroznim imenom!) sklenil izdajati leto za letom književni almanah, »cvet slovenske vezane in nevezane besede«. Požrtvovalen Nemeč se je lotil dela, da zbere naš slovstveni drobiž v lepo knjigo, da odpomore čudni stagnaciji, ki se je pojavila zadnja leta na leposlovnem trgu, in da nam predloži pregled sedanjih literarnih stremeljenj na Slovenskem. Nemški založnik je moral mnogo žrtvovati, da smo dobili knjigo, ki je po opremi ena izmed najlepših, kar se jih je tiskalo na Slovenském.

Izmed sodelavcev pa gre največja zasluga za to H. Smrekarju. Napolnil je knjigo z mnogimi lepimi ilustracijami, ki vsaka posebe kakor vse v celoti nosijo pečat njegovega originalnega duha. Po zunanje jih označuje izdelava v krepko poudarjenem nasprotju svetlobe in sence, s čimer doseže risar nenavadno mehko in obenem plastičnost ter dá risbam kakor nekaj barvastega videza. Toda to nikakor ni najznačilnejše za Smrekarja; on se z vprašanjem o izraznih sredstvih ne bavi veliko. Saj vidimo, da je v tem oziru enak v vseh risbah, kar jih prinaša Pratika, in ne samo v teh. Njemu je najvažnejša pripovedovalna vsebina predmeta, ki ga ima narisati. Smrekar je risarski literat, ilustrator v pravem pomenu besede, po duhu soroden Hier. Boschu in Pietru Breughlu. Manj mu je mar za tiho, pa razločno govorico forme, ki najjasneje govori o duši umetnika in časa, kot za pripovedko. Zato vidimo, da zvesto in podrobno poroča o anekdotah svetniškega življenja, in čim bolj je čudna in nenavadna, tem ljubša mu je; pri tem vidi večkrat zgolj zunanje dejanje, etične lepote legendarnih povesti ne občuti; večkrat — morda iz navade — po svoje karikira, namesto da bi karakteriziral. Toda tedaj, kadar se otrese vseh postranskih, manjvažnih namenov in se poloti naravnost jedra prikazni, ustvari podobice velike lepote. Take so skoro vse prazniške ilustracije in še mnoge druge.

V književnem delu ima Oton Župančič razen napisov za mesece, ki so pač bili težavna reč, pet pesmi: Koledo, Vihar, Ob jezeru, Na grobu in Gledam. Te pesmi se odlikujejo med ostalimi zbornika, kakor vse, kar pride izpod Župančičevih rok, po točnosti, nazornosti jezika, klasični umerjenosti verza in po miselni globini. Medtem ko so prve tri kakor že znan odmev nekdanje Župančičeve pesmi, sta zadnji dve novi po misli in obliki, ki je še tesnejša, lepša. — Cvetko Golar je v svojih pesmih in v povesti Beli in rdeči petelin to, kar vedno. Hoče biti slovenski — bogve zakaj in čemu? — in ker išče te lastnosti v idiličnih motivih in folklorističnih posebnostih, si je težko odgovoriti, v čigavo dobro je to pisanje; kajti vsako leposlovje, ki ne nastane iz novih doživljenih spoznanj, je mrtvo in brezkoristno, nobena etiketa mu ne more dati življenja. — Prav taka, neosebna in skombinirana, z eno besedo: literarna je tudi novela Vlad. Levstika »Okvir brez slike«; na slepo iztuhtan dogodek z enostransko, notranje ne-

resnično karakteriziranimi osebami. — Sem v to vrsto brezkoristnega slovstva, ki je nastalo iz provincialno-literarnih bacilov v zraku, ki ni bilo z bolečino spočeto v srcu in se ni redilo z najzlahnejšo krvjo možgan, spada tudi Milana Pugalja »Grozovita in neverjetna zgodba«; skoro trideset velikih strani nespametnih fantazmov brez vsakega razumnega jedra; dober je samo naslov.

Pri taki »moderni« mi je še ljubši stari (v tem slučaju bi skoro smel reči: zdravi) realizem, ki ga zastopata v tej knjigi Fr. Govékar (»S francosko trikoloro«) ter Podlimbarski (»Tovariš Kladviček«). Podlimbarski predstavlja še starejšo fazo realizma; v krepkem in snažnem jeziku (prav zato bi mu ne smel uiti tak-le stavek: »...ako mu nismo prav držali konjsko nogo,« p. 78) hudomušno pripoveduje o veselem vojaškem dogodku, ne zaradi njegove pomembnosti, ki je nima ne zanj ne za nas, temuč zgolj iz veselja nad spretnim pripovedovanjem. Govékar je nekoliko drugačen. On piše malo patetičen, »višji« stil (»In zabučalo, zapelo in zadonelo, zagostolelo in zagrmelo je v ostrem ritmu koračnice...«, p. 32); pri njem ne nosi zunanji dogodek značajev, kakor pri Podlimbarskem, temuč se dejanje umika v ozadje in je le okvir za idejno pointirane značaje. Noben izmed teh dveh načinov nas danes ne more več prav zadovoljiti, ker čutimo površnost realističnega gledanja in se je naš interes obrnil drugam, v notranjost človekovo, v skrivnostni pravzrok in obenem zaključno razlago vsega dogajanja; vendar pa stojita tadva spisa, kakor rečeno, s solidnostjo svoje tehnike visoko nad povprečnostjo mlajšega naraščaja.

Kot leposlovci sodelujejo pri Pratici z manjšimi spisi še Milčinski, Meško, Lah, Maister, objavljeni sta tudi dve še nenatisnjeni pesmi Aleksandrova. — Vojslav Molè je lepo slovensko prevel nekaj Rodinovih aforizmov; tiste strani so polne globoke modrosti umetnika, ki je mnogo delal in mnogo mislil o svojem delu. Funtek razpravlja o Zlatorogu in prihaja v razpravi do sklepa, »da pripovedka o Zlatorogu ne prenese nobene predelave v drugačni nego v epski obliki«. Dva krajša spisa sta še objavila dr. Plešič in dr. Zupan, ki končuje svoje raziskavanje o razmerju med Maeterlinckom in Kettejem z besedami: »Nekaj sorodnosti in tudi direktne odvisnosti od Maeterlincka smo torej našli pri Ketteju, pri drugih zastopnikih naše moderne pa lahko rečemo z mirno vestjo, da ta pesnik in mislec ni imel nikakega vpliva.«

Ko preberemo zadnjo stran Pratique, vidimo, da ta knjiga nikakor ni »kulturno dokazilo o književnem stvarjanju slovenskega naroda«, kar je hotela biti. Časi so sicer tako težavni, da bi veliko laže bilo podati namesto kulturnega dokazila kulturno protidokazilo, toda g. urednik morda vendar ni brez vsake krivde; gotovo je bil premalo izbiren, nemara tudi premalo nadležen. Sam je že napisal dovolj stvari, ki so boljše kakor njegova pratikarska zgodba; bil je premalo izbiren. In potem — pratike, ki se imenuje literarna, si ni mogoče misliti brez Ivana Cankarja in Finžgarja, vsaj brez teh dveh; takrat, kadar imamo delo »literarnih krogov« pred seboj, še celo ne. Kajti takrat nam je še mnogo jasnejše, kako tadva človeka kljub svojim velikim napakam resno jemljeta svoj poklic in koliko plodnega npravnega hotenja je v njiju.

Izidor Cankar.